

Koruculuk Sistemi*

Ülkelerin iç çatışma ve savaş tehlikesi durumunda paramiliter/yarı-askeri teşkilatlanmalar yoluyla sivilleri silahlandırması ve güvenlik amaçlı olarak kullanması yaygın bir uygulamadır. Türkiye’de tarihsel perspektiften bakıldığında bu tür teşkilatlanmaların en fazla bilineninin Osmanlı’nın son dönemlerinde kurulan Hamidiye Alayları olduğu söylenebilir.¹ Rusya’daki Kazak Alayları örnek alınarak kurulan bu teşkilatlanma ile amaç hem Kürtlerin Osmanlı Devleti’ne bağlılıklarının sağlanması, hem de bölgede silahlı bir güç olarak potansiyellerinden yararlanılması olmuştur.

Hamidiye Alaylarının kuruluşu ve sonrasında yaşanan sorunlar oldukça kapsamlıdır. Kısaca özetlemek gerekirse Alayların Kürtler arasında güç odakları yaratarak yeni çatışmaların önünü açması, mevcut sivil çatışmaları daha da derinleştirilmesi, bölgedeki farklı etnik kimliğe sahip gruplar arasında gerilimler ve çatışmalar yaratması gibi sorunlarla karşı karşıya kalınmıştır. Ancak tüm bu sorunlar Kurtuluş Savaşından sonra da benzer teşkilatlanmalara gidilmesine engel olmamıştır. Nitekim 1924 yılında Anayasanın kabulü sonrasında “köy sınırı içinde herkesin ırzını, canını ve malını korumak için köy korucuları bulundurulabileceğini” (madde 68) hükme bağlayan 442 sayılı Köy Kanunu ile birlikte koruculuk sistemi uygulamaya sokulmuş ve korucuların silahlanması ile statüsüne ilişkin koşullar belirlenmiştir. Aynı dönemden başlayarak ve özellikle İkinci Dünya Savaşı sırasında cephe gerisinde hava saldırılarına ve sınırlardan sızmalara karşı sivillerin kullanılmasına ilişkin yasal düzenlemelere de gidilmiştir.

1980’lerin başında Güneydoğu Anadolu’da yaşanan çatışmaların sonucunda askeri politikanın yöntemlerinden biri olarak koruculuk sistemi² yeniden canlandırılmıştır. 26 Mart 1985 tarihinde yapılan yasal değişiklikle geçici köy koruculuğu uygulamaya sokulmuş ve iç güvenlik alanında sınırları muğlâk yeni bir yetki alanı yaratılmıştır. Hükümete Valinin teklifi ve İçişleri Bakanlığının onayı halinde “yeteri kadar” geçici köy korucusu görevlendirme yetkisi verilerek bu teşkilatın zaman içerisinde büyümesinin önü açılmış, korucuların işe alınmasını gerektirecek koşullar net bir şekilde tanımlanmamıştır. Geçici köy korucuları idari olarak köy muhtarlarına, mesleki olarak ise görev yaptıkları köyün bağlı bulunduğu jandarma komutanına tabi kılınmıştır.

Geçici köy korucularına ek olarak bölgede ayrıca Köy Kanununun 74. maddesi ile maaşlı olmayan gönüllü koruculuk sistemi de devreye sokulmuş ve bu kişiler de silahlandırılmıştır. Gönüllü korucular yereldeki mülki amirlerin kararıyla işe alınmaktadır, dolayısıyla merkezi hükümetin denetiminden muaftırlar. Geçici korucular jandarmanın emri altında kendi köylerinin dışındaki operasyonlara katılabilirken, gönüllü korucular sadece kendi yaşadıkları köylerde silah taşıyabilmektedir. Geçici köy koruculuğu sisteminin en önemli sonuçlarından bir tanesi, bu yolla herhangi bir temel eğitimden geçmemiş kişilerin silahlandırılmış olmasıdır. Sadece göreve başlamadan önce ve görevleri sırasında, eğer ihtiyaç duyulursa, JGK’nın yetkisine bırakılmış ve herhangi bir standarda tabii tutulmamış bir eğitimden geçmektedirler.³

Mevcut koruculuk sisteminin güvenlik açısından ne derecede etkin olduğu tartışmalı olsa da, yarattığı sorunlar sık sık gündeme gelmektedir. Bu sorunlardan en önemlisi bölge içinde koruculuğu kabul eden ve etmeyenlerin yarattığı yandaş/karşıt algısıdır. Meclis Araştırma Komisyonunun konu hakkındaki 1995 tarihli raporu, bölge halkına ilişkin bu algının güvenlik ile alakalı olmayan gerekçelerle kullanılmasına ilişkin örnekleri içermiştir. İkinci önemli sorun, korucuların kendisinin edindikleri güçle birlikte başlı başına bir asayiş sorunu haline gelmeleridir. 1995 tarihli raporda korucuların yasadışı örgütlerle ilişkisi, silah ve uyuşturucu kaçakçılığındaki rolleri ve işledikleri suçların cezasız kalmasına ilişkin örnekler de sıralanmıştır. Türkiye’de özellikle 2009 yılında yaşanan 44 kişinin

---

* Hale Akay, *Bilgi Üniversitesi*

¹ Ayşe Hür, “Hamidiye Alayları’ndan koruculuğa”, *Taraf*, 21.03.2010.

² Koruculuk sistemi hakkında daha ayrıntılı bilgiler için bkz. Dilek Kurban, “Bir Güvenlik Politikası olarak Korucu Sistemi”, (ed.) Ali Bayramoğlu ve Ahmet İnsel, *Almanak Türkiye 2006-2008 Güvenlik Sektörü ve Demokratik Gözetim*, TESEV, 2009, 253-260.

³ “Köy Korucuları Yönetmeliği,” Madde 11 (3).

öldüğü Mardin-Bilge Köyü katliamı, Van Başkale’de yaşanan düğün baskını, 2010 yılında korucular arasında yaşanan çatışmalar, Barış ve Demokrasi Partisi üyelerine yapılan saldırılar, korucuların yanlışlıkla ateş açması sonucu gerçekleşen asker kayıpları gibi olaylar sonucunda bu teşkilatlanmanın yarattığı sorunlar kamuoyunun gündemine daha etkin bir şekilde gelmiştir.

Genelkurmay Başkanlığı’nın 2004 tarihli raporunda korucuların karıştığı adli vakalar şu şekilde sıralanmıştır: Örgüte yardım yataklık, gasp, soygun, öldürme, yaralama, zabıta kuvvetleri ile müsademe, zabıta kuvvetlerine toplu saldırı, mesken ve araçlara saldırı, adam kaçırma, patlayıcı madde kullanma, kasten ev ve ot yangını, ev, işyeri, banka ve otodan hırsızlık, yankesicilik, boru hattına saldırı, zorla çek senet imzalatma, tahsil etme, devlete ait bina, araç ve tesislerde yangın çıkarma, ormanlarda yangın çıkarma, zirai mahsul ve otları yakma, dolandırıcılık, emniyeti suiistimal, suç eşyası satmak, saklamak ve satın almak, mala zarar vermek, bilişim suçları, kolluk kuvvetlerine mukavemet, darp ve saldırı, hükümet emirlerine muhalefet, rüşvet, zimmet, irtikâp, ihtilas, kız, kadın ve erkek kaçırma, çocuk kaçırma, rehin alma, tehdit, aile fertlerine kötü muamele, hakaret ve sövme, müstehcen hareket, ırza geçme, ırza tasaddi, kızlık bozma, evlenme vaadiyle kızlık bozma, fuşşa teşvik, kadın ticareti, kumar oynamak ve oynatmak, mesken masuniyetini ihlal, meskûn mahalde silah atmak, intihar, intihara teşebbüs, uyuşturucu madde kaçakçılığı, silah ve mühimmat kaçakçılığı, gümrük ve tekel kaçakçılığı, canlı hayvan kaçakçılığı, insan kaçakçılığı ve çevre suçları.⁴

İnsan Hakları Derneği’nin 2009 yılında hazırladığı raporda ise koruculuğun son 20 yılda neden olduğu insan hakları ihlallerinin bir dökümü yapılmıştır. Rapora göre korucular bu süre zarfında 38 köy yakma, 14 köy boşaltma, 12 taciz ve tecavüz, 22 adam kaçırma, 294 silahlı saldırı, 183 öldürme, 259 yaralama, 2 kayıp, 562 işkence ve kötü muamele olayına karışmışlardır.⁵ Mardin’de gerçekleşen katliam sonrasında 2009 yılında MAZLUMDER tarafından hazırlanan raporda da, koruculuk sisteminin geneline ilişkin şu tespitler yer almıştır: “Koruculuk sistemi, aynı zamanda bölgenin geçmişinde yer alan ancak günümüz dünyasının her yerinde olduğu gibi bölgeyi de terk etmekte olan feodal zihniyeti yeniden yeşertmiş ve feodal zihniyetin değişime karşı olan direncine ortak olmuştur. Özellikle korucubaşı olarak nitelendirilen kişilerin büyük ölçüde aile reisleri, aşiret liderlerinden seçildiği göz önüne alındığında konunun vahameti açıkça anlaşılacaktır. Söz konusu bu kişiler, yaşadıkları bölgedeki etkinliklerini ve feodal saiklerini sürdürmek adına hukuku askıya alarak sulh adı altında vatandaşları öncelikle kendilerine başvurmaya zorlamaktadırlar. Yapılan bu sulh görüşmelerinde korucubaşlarının, otoritelerini güçlendirmekle birlikte başta toprak ve çeşitli mülkiyetler olmak üzere birçok çıkar elde ettikleri bilinen bir gerçektir. Güvenliğin sağlanması adı altında devlet eliyle silahlandırılan bu kişilerin, hukuksuz ve özerk uygulamaları kamu otoritesince de bilinmesine rağmen yıllarca gizlenmiştir. Bunun sebebi ise bu kişilerin aynı zamanda bireylerin oy iradesine de nüfuz etmelerinden kaynaklanmaktadır. Dönemin bütün siyasal iktidarlarının yine dönemin bütün korucubaşları tarafından desteklendiği gerçeği incelenirse gerçekler açıkça ortaya çıkacaktır. Ayrıca Mardin’deki olay, bir menfaat çatışmasının çözümü noktasında hukuku ve diğer yasal otoriteleri hiçe sayan bir güdü ve vahşetle işlendiği gerçeği karşısında, tarihi yanlışlıklardan dönülmesinin önemini bir kez daha ortaya koymuştur.”⁶

Meclis İnsan Haklarını İnceleme Komisyonunun Haziran 2009 tarihli raporunda, koruculuk sisteminin kaldırılmasına ilişkin bir öneri getirilmemiş, ancak şu görüşlere yer verilmiştir: “Koruculuk görevini üstlenen kişilerin, bu görevin sağladığı avantajları diğer kişilere karşı bazen etik bazen de yasa dışı bir şekilde kullandıkları dikkate alındığında, korucuların iyi bir eğitimden geçirilerek disiplin altına alınmaları, korundukları izlenimini doğuracak davranışlardan uzak durulması, faaliyet alanlarının hukuki çerçevelerinin çok iyi belirlenerek keyfi uygulamalara sebebiyet verilmemesi gerekmektedir.”⁷

⁴ “Korucular 24 yıldır suç işliyor”, 25.05.2009, <http://www.haberlink.com/haber.php?query=39939>.

⁵ “Koruculuk raporu: 19 yılda 183 ölü”, 08.05.2009, <http://www.ntvmsnbc.com/id/24964867/>

⁶ “Mazlumder Diyarbakır’ın Mazıdağı Katliamı Raporu”, 10.05.2009,

<http://anadoluhaber.blogspot.com/2009/05/mazlumder-diyarbakir-mazdag-katliam.html>.

⁷ TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, “Mardin ili Mazıdağı ilçesi Bilge Köyü Raporu”, http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/rapor_donem23.htm.

Ancak tüm bu tespitlere ve yaşanan olumsuzluklara rağmen, koruculuk sisteminde herhangi bir yeni düzenlemeye gidilmezken, korucu sayısı giderek artmaktadır. 2003 yılı itibarıyla Türkiye’de 58.511 geçici, 12.279 gönüllü olan köy korucusu sayısı, 2009 yılında 59 bin geçici, 32 ilde 24 bin 88 gönüllü olmak üzere yaklaşık 80.000 korucuya ulaşmıştır.⁸ Mardin’deki katliamın hemen sonrasında, Siirt’te 230 köy korucu göreve başlamıştır.⁹ 2 Haziran 2007’de Mecliste kabul edilerek yürürlüğe giren Köy Kanununa değişiklik yapan Yasa ile hükümete verilen 60.000’e kadar ek geçici korucu alımı yetkisi sonrasında¹⁰, daha önce açılan kadrolara ek olarak 2009 yılında 10.000 yeni korucu kadrosu açılmıştır.¹¹ 2008 yılında daha önce koruculuğa mesafeli duran Aleviler de koruculuk için başvuru yapmaya başlamıştır.¹²

Diğer taraftan, Kürt açılımı kapsamında İçişleri Bakanlığının koruculuk sisteminin kademeli olarak kaldırılması ve 80.000 korucunun silahsızlandırılması yönünden çalışma yaptığı da bilinmektedir. 2009 yılında Meclis’e sunulması beklenen, koruculara daha sonra maaş ödenmesini de içereceği anlaşılan konuya ilişkin yasa teklifi konusunda bir ilerleme sağlanmamış olmakla birlikte, mevcut korucuların bu düzenleme ile ilgili memnuniyetsizlikleri gündeme gelmektedir. Son olarak Ocak 2011’de korucuların temsilcileri Genelkurmay Başkanı ile bir görüşme yapmış ve sosyal haklarının güvence altına alınmasına, emeklilikleri sorusu tazminat verilmesine ilişkin talepleri dile getirmişlerdir.¹³

Koruculuk Türkiye’deki en önemli çatışma alanı olarak nitelendirilebilecek Kürt Sorununun olumsuz sonuçlarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Yarı askeri bir teşkilatlanmanın bir iç çatışma alanında 25 yıl gibi bir süredir ve yoğun bir şekilde kullanılması sadece yukarıda özetlendiği gibi asayiş sorunlarına neden olan bir özel sınıf ve vatandaşlar arasında asimetri yaratmakla kalmamış, koruculuğun bir istihdam alanı haline gelmesine de yol açmıştır. Kürt sorunun çözümünde demilitarizasyonun önemli aşamalarından biri koruculuğun kaldırılması olacaktır; ancak bu kişilerin emekli edilmeleri sonrasında geçimleri ve yeniden istihdamları, 25 yıl sonrasında sahip oldukları hâkimiyetlerinden vazgeçmeye ikna edilmeleri, silahlandırmanın ne etkinlikte sağlanabileceği ve en önemlisi bölge halkı içerisinde derinleştirdiği ve yarattığı çatışmalar nedeniyle güvenliğin nasıl sağlanacağı konuları muğlâklığını korumaktadır. Paramiliter güçlerin iç çatışmalarda kullanıldığı Kolombiya, Kosova vb. örnekler, barışın yeniden tesisi sonucunda bu grupların gösterebilecekleri direncin ve nasıl başlı başına bir suç unsuru haline gelebileceklerini göstermektedir.

---

⁸ “Açılım’da yeni krizin adı köy korucuları”, 24.09.2009, <http://www.haberpan.com/acilimda-yeni-krizin-adi-koy-koruculari-hukumet-kurt-acilimi-kapsaminda-sayilari-80-haberi/>

⁹ “Korucular 24 yıldır suç işliyor”, 25.05.2009, <http://www.haberlink.com/haber.php?query=39939>.

¹⁰ a.g.e., Madde 1 (2).

¹¹ “10 bin yeni korucu kadrosu açıldı”, Taraf, 13.02.2009.

¹² “Tunceli’de Aleviler de korucu kadro için başvurdu, 1400 kadro açıldı”, Milliyet, 04.06.2008.

¹³ “Korucular maaşa zam istedi”, 17.01.2011, <http://www.habervin.com/detay-1968533-korucular-maasa-zam-istedi.html>.